

ƏLİYEVƏ TÜRKAN ETİBAR Q.
Aliyevaturkan11@gmail.com
Azərbaycan Dillər Universiteti
Bakı ş. R.Behbudov küç. 134

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ AUTENTİK MATERIALLARIN PRAKTİK TƏTBİQİ ÜSULLARI

Açar sözlər: autentik materillər, autentik tapşırıqlar, metod və üsullar, ingilis dilinin tədrisi

Ключевые слова: аутентичные материалы, аутентичные задания, методы и приемы, обучение английскому языку

Key words: authentic materials, authentic tasks, methods and techniques, teaching English

Məlumdur ki, materiallar dil tədrisi prosesində əsas rol oynayır. Çünki onlar müəllimin həm auditoriya daxilində, həm də auditoriyadan kənarında dil öyrənməni asanlaşdıran əsas vasitələrindəndir. Xarici dilin tədrisi prosesində də iş vərəqlərindən, elektron materiallara qədər çoxlu pedaqoji vasitələr istifadə olunur. Bunlardan biri də autentik materiallardır. Autentik materiallar yazılı, şifahi və video materiallardır və tələbələr gündəlik həyatlarında bunlarla qarşılaşırlar. Buna misal olaraq səsli mesajları, radio proqramları, videoları, restorandakı menyuları göstərə bilərik. Autentik materiallar auditoriyada istifadə üçün nəzərdə tutulmayıb, lakin onlar orjinal olduqlarına görə dil öyrənmələr üçün keyfiyyətli tədris vasitəsidir. Müasir dövrdə ingilis dili tədrisində autentik materialların praktik tətbiqi ilə bağlı kifayət qədər resurs və tapşırıq nümunələri mövcuddur. Autentik tapşırıqları belə xarakterizə edə bilərik:

1. Autentik tapşırıqlar real dünya ilə əlaqəlidir. Yəni, tələbələr autentik tapşırıqları yerinə yetirərkən real situasiyalarda yarana biləcək hallarla qarşılaşır, müxtəlif həll yolları axtarırlar. Qeyd etmək yerinə düşər ki, autentik tapşırıqlar praktik əhəmiyyətə malikdir;

2. Autentik tapşırıqlar dərslərdə yer alan tapşırıqlar kimi nizamlı və standart deyil. Bu tapşırıqlar tələbələrdən müəyyən dərəcədə səy və araşdırma tələb edir. Yəni, bu tapşırıqlar bir neçə həll üsuluna açıqdır, müəyyən bir alqoritmin tətbiqi ilə həll olunmur. Bu tapşırıqların həlli üçün bir neçə üsul və metoddan istifadə edə bilərik;

3. Autentik tapşırıqlar tələbələr tərəfindən uzun müddət ərzində araşdırılmalı olan mürəkkəb tapşırıqlardan ibarətdir. Bu tapşırıqlara bəzən dəqiqələr və saatlar deyil, günlər, həftələr, aylar lazımdır ki, tamamlanmış hesab edilsin. Bu tapşırıqlar tələbələrdən vaxt və intellektual resurslar tələb edir;

4. Autentik tapşırıqlar tələbələrə müxtəlif resurslardan istifadə edərkən tapşırığı müxtəlif perspektivdən öyrənməyə imkan verir. Yəni, bu tapşırıqlar problemi müxtəlif nəzəri və praktik yöndən araşdırmağa şərait yaradır;

5. Autentik tapşırıqlar tələbələrə bir-birləri ilə dil öyrənənrkən əməkdaşlıq etmək imkanı verir. Bildiyimiz kimi, əməkdaşlıq həm auditoriya daxilində, həm də real həyatda tapşırıqların ayrılmaz hissəsidir;

6. Autentik tapşırıqlar tələbələrə düşünmək imkanı verir. Yəni, onlar bu tapşırıqlar vasitəsilə həm fərdi, həm də qrup şəklində düşünüb, seçim edib və qərar verirlər. Bu onların sosial cəhətdən inkişaflarına müsbət təsir göstərir. [5].

Bildiyimiz kimi tapşırıqlar, tədqiqatlar və problemlər həmişə tələbələrin dil öyrənmə prosesinə cəlb olunmasının mərkəzində olmuşdur. Buna görə də müəllimlər tələbələrə yeni öyrəndikləri biliyi praktikaya tətbiq etmək üçün tapşırıqlar kompleksindən istifadə edirlər. Yaxşı tərtib edilmiş tapşırıq tələbələr üçün öyrəndiklərini təcrübə və tətbiq etmək imkanı verir. Düşünürük ki, mürəkkəb tapşırıqlar tələbələrə öyrənməyə həvəsləndirə bilər. Təbii ki, dil biliyi səviyyəsini unutmamalıyıq.

Qeyd etmək istərdik ki, real vəziyyətlərdə qarşılaşdığımız tapşırıq və problemlərlə, təhsil, təlim, kurs üçün nəzərdə tutulmuş tapşırıq və problemlər arasında fərqlər mövcuddur. R.Stemberq, R.Vagner, L.Okagaki tələbələrin akademik situasiyada qarşılaşdığı problemlərlə, praktiki, real dünyadakı problemlər arasında fərqlər görürülər. Onlar iddia edir ki, akademik problemlərin xüsusiyyətləri bunlardır: başqaları tərəfindən tərtib olunub, dəqiq, nizamlı və standartdır, yalnız bir həlli var, düzgün həlli yolunu tapmaq üçün yalnız bir metoddan istifadə etmək olar və son olaraq tələbələrdə bu tapşırıqlara daxili maraq azdır. [5].

Akademik problemlərdən fərqli olaraq, praktiki problemlərin xüsusiyyətləri bunlardır: Qeyri-müəyyən problemlərin üstünlük təşkil etməsi, birdən çox həlli yolunun olması, həlli yolunun əldə olunması üçün çoxsaylı metod və üsullardan istifadə, tələbənin əvvəlki biliyinin tapşırığın həll olunmasında xüsusi rolu və yüksək motivasiya müşahidə olunur.

Tapşırığın nə olduğuna dair ədəbiyyatda bir sıra mülahizələr var. Bununla birlikdə, bir çox tədqiqatçı düşünür ki, hədəf tapşırıqları (target tasks) ilə pedaqoji tapşırıqları (pedagogical tasks) arasında fərqlər mövcuddur. Hədəf tapşırıqları auditoriya xaricində yerinə yetirildiyi halda, pedaqoji tapşırıqlar isə auditoriya fəaliyyətinin əsasını təşkil edir.

M.Long hədəf tapşırıqlarını belə təsvir edir: Bir cüt ayaqqabı almaq, təyyarə biletinin sifarişi, kitabxanadan kitab götürmək, sürücülük imtahanı vermək, məktub yazmaq, hotel rezervasiyası, küçədə təyinat yerini axtarmaq və s. Gördüyümüz kimi, bu tapşırıqlar auditoriyadan kənar fəaliyyətləri özündə birləşdirir. Tələbə təyyarə biletini sifariş edərkən hansı ifadələrdən istifadə etməlidir, özünü necə təqdim etməlidir, cümləyə necə başlamalıdır kimi məsələləri real vəziyyətlər vasitəsilə öyrənir. O, tapşırığın tərifi haqda qeyd edir ki, tapşırıq dedikdə insanların evdə, işdə,

oyunda etdikləri fəaliyyətlər hesab olunur. Bunlar adətən tələbələrin auditoriyadan kənarında etdiyi fəaliyyətlərdir. [2, s.72].

D.Nunan pedaqoji tapşırıqlar haqqında belə düşünür ki, tələbələr öz fikirlərini ifadə etmək, xarici dildə başa düşmək və ya qarşılıqlı əlaqədə olmaq üçün

pedaqoji tapşırıqlar yerinə yetirirlər. [3]. Pedaqoji tapşırığın uğurla yerinə yetirilməsi tələbələrə real dünyada olan problemləri həll etmək üçün lazım olan bilik və bacarıqları öyrənməyə, onları praktikaya tətbiq etmək imkanı verir. Tapşırıq belə ola bilər: Tələbə hava proqnozunu dinləyir və qərar verir ki, evdən çıxanda çətin götürmək lazımdır, ya yox.

Digər bir tapşırıq belə ola bilər: Tələbə hava haqqında olan audio mətni dinləyir və sonda verilən tapşırığı yerinə yetirir. Tapşırıqda doğru (true) və yanlış (false) fikirlər olur, hansı ki, tələbə qulaq asdığı mətnə uyğun olaraq birini seçir. [2, s.74].

Aşağıdakı çalışmaları tələbələrin autentik materiallardan istifadə edərək real dildən istifadəyə yönəlmiş bəzi nümunələrdir:

1. Mədəni elementlərin yer aldığı tapşırıqlar:

Hesab edirik ki, mədəni elementləri əks etdirən açıqca, fotosəkil, simvolların birbaşa istifadəsi ilə bağlı çalışmaları dil öyrənmə prosesində effektiv ola bilər. B.Tomalin və S.Stemplenski tərəfindən hazırlanmış “Mədəni Kompozisiya” (Cultural Composition) adlı çalışmanın məqsədi tələbələrin yazı bacarıqlarını inkişaf etdirmək və mədəni əsərləri tanıtmaktır. [2, s.75]. Əvvəlcə müəllim avtobus və ya təyyarə bileti, qəbz, kupon və fotosəkil kimi vasitələri tələbələrə paylayır. Bu autentik vasitələr yaxşıca qarışdırılaraq təsadüfi qaydada düzülür. Tələbələr isə 2-3 nəfərlik qruplara bölünür, daha sonra isə onlara düşən hər bir elementi müəyyənləşdirir, onun haqqında hekayə qururlar.

Bir komandaya Eyfel qülləsinin fotosəkli düşə bilər. Həmin komanda bu fotosəkil haqqında qısa hekayə qurmalıdır. Hər bir qrup öz hekayəsini digər qruplara təqdim edir. Komanda üzvləri isə növbə ilə hekayənin bir hissəsini danışır. Bu halda tələbələr həm də əməkdaşlığı öyrənir. Çünki onlar hər hansı bir hekayə qurduqda əvvəlcə bir-birləri ilə müzakirələr aparır, yekun qərara gəlirlər. Düşünürük ki, öz aralarında olan müzakirənin xarici dildə olması daha faydalıdır. Çünki belə olduqda, onlar artıq xarici dildə düşünməyə başlayırlar.

2. Dinləmə tapşırıqları (listening activities):

Gizli dinləmə (Eavesdropping) tələbələrin bir-birlərini dinləmə və anlamasının inkişaf etməsinə yönəlmiş ən yaxşı tapşırıqlardan biridir. Bu tapşırıq D.Porter və J.Roberts tərəfindən hazırlanmışdır. [2, s.76]. Bu tapşırıq sisteminin əsas məqsədi danışmaq elementləri/strategiyaları (səs tonu, iddialılıq), əsas ifadələr (idiomlar, frazalar), xüsusi detallar (məsələn, telefon nömrəsinin yazılması) kimi məsələlərin inkişaf etdirilməsidir.

3. İnteraktiv Təqlidmələr (Interactive Simulations)

Bu tapşırıqda isə tələbələr hər hansı bir ssenaridə iştirak edərək bir rol təqlid edirlər. Yəni, tələbələr ssenaridə müəyyən rol oynamalı, tapşırığı yerinə yetirməyə çalışarkən başqaları (tələbələr yoldaşları) ilə real şəkildə ünsiyyət qurmalıdırlar.

Bu tapşırıq “Mətbuat Görüşü” (Meet the Press) adlanır. [2, s.77]. Buradakı autentik material Yaponiya xəstəxanasında baş verən real vəziyyətə əsaslanan xəbər məqaləsidir. Bu tapşırıqda tələbələrdən Yaponiya xəstəxanasında cərrahiyyə əməliyyatı üçün xəstələrin vəziyyəti ilə bağlı xəbərləri oxumaları deyilir. Sonra

onlara ya xəstəxana nümayəndəsi, ya da müxbir rolunda mətbuat konfransında iştirak etmələri bildirilir. Daha sonra tələbələr 4 nəfərdən ibarət qruplara bölünür. Onlardan biri xəstəxana nümayəndəsi, digər üçü isə xəstələrin vəziyyəti ilə bağlı sual verməli olan müxbirlərdir. Nümayəndələr bülletenlərə baxır, birgə mətbuata yayımlanacaq bəyanat yazır, müxbirlərin verə biləcəyi çətin suallara cavab hazırlayırlar.

Müəllim konfransın necə keçiriləcəyi, nümayəndələr müxbirlərin suallarına necə cavab verə bilirlər, cavabını bilmədikləri sual olduqda nə etməli olduqları kimi məsələlərdə tövsiyə verməlidir. Bunun üçün isə əvvəlcədən məşqlər edirlər. Jurnalistlər isə mümkün qədər çox məlumat əldə etmək üçün suallar hazırlayırlar. Müxbirlərin nümayəndələrə sualları belə ola bilər:

- a) Can you talk about patients' latest condition?
- b) Is the situation under control?
- c) Is there any immediate danger?
- d) When did it happen?
- e) Can we talk to them?

Müxbirlər sualları əvvəlcədən müəllimlə müzakirə edir və müvafiq sualları necə verə biləcəkləri barədə tövsiyə alırlar.

Mətbuat konfransı başladığında nümayəndələr hər kəsi salamlayıb, hazırladıqları mətni mətbuata təqdim edirlər. (təxminən 3 dəqiqə davam edir).

Və daha sonra 10 dəqiqəlik sual-cavabdan sonra, yekun olaraq müxbirlərə təşəkkürlərini bildirib, sessiyanı qapalı elan edirlər.

Gördüyümüz kimi, bu tapşırıqda tələbələr özlərini mətbuat konfransında necə aparacaqları, necə sual verəcəkləri, sualı necə cavablandıracaqları barədə müəllimdən tövsiyə alaraq özlərini real vəziyyətdə müxbir və ya nümayəndə kimi apardılar. Real həyatda tələbələrin əksəriyyəti yəqin ki, heç vaxt nə müxbir, nə də nümayəndə olacaqlar.

Biz belə düşünürük ki, bu tapşırıq tələbələrin sualları yerində cavablandırmaq, eləcə də məsələ ilə bağlı dərin suallar vermək bacarığını inkişaf etdirə bilər. Belə vəziyyətlərdə tələbələr autentik material olan məqalədən istifadə edərək, tapşırığı uğurla yerinə yetirir və özünü bu vəziyyətdə daha inamlı hiss edir.

Autentik materiallardan biri də menyulardır. Menyular dil bacarıqlarını, ən çox da oxu bacarığını inkişaf etdirmək üçün ən yaxşı autentik materiallardan biridir. Həm də menyular tələbələrə dilini öyrəndiyi xarici ölkənin mətbəxi haqqında məlumatlı olmaq, öz yerli mətbəxi ilə xarici mətbəxi müqayisə etmək, milli və ya Avropa mətbəxinin hazırladığı reseptləri praktiki öyrənmək imkanı verir. Restorandakı menyu kimi dil prosesində istifadə etdiyimiz menyu da tələbələrə müxtəlif çeşiddə yeməklər təklif edəcək. Tələbələr bu menyu vasitəsilə xarici dildə yeməklərin hazırlanması, necə deyilməsi haqqında məlumatlı olacaq. Tələbələrə “Qəlyanaltı”, “Əsas Yemək” və “Desert” başlıqları altında şam yeməyi menyusuna bənzər menyu tərtib edə bilərik, hansı ki, tələbələr bununla artıq restoranda qarşılaşıb.

İngilis dilinin tədrisində istifadə olunan autentik materiallardan biri də videolardır. Auditoriyada videonun istifadə edilməsi tələbələrin dinləmə və eyni

zamanda oxu bacarığının inkişafını sürətləndirir. Tələbələr radio və ya maqintafonda mətn dinləyərkən natiqin yalnız səsinə eşidirlər. Jest və mimikani görə bilmədiklərindən bəzən sözləri anlamaq onlarda çətinlik törədir. Bu zaman videomaterial tələbələr üçün ideal seçim ola bilər. Hesab edirik ki, bu mərhələlər əsasında videonun istifadə edilməsi tələbələr üçün faydalı ola bilər:

1. Əvvəlcə qısa, tələbələrin maraq dairəsinə uyğun video seçirik. Lakin videonu göstərməzdən əvvəl video haqqında tələbələrə qısa məlumat veririk ki, ümumi fikir yaransın. Daha sonra isə videonu izləyirlər;

2. Videonu izləyib, bitirdikdən sonra onlara bir neçə sual verə bilərik: Bu səhnədə neçə adam var?; Onlar nə geyinib?; Nə edirlər? və s. Burada əsas məqsəd tələbələrə cümlələri xarici dildə qurdurmaq, öz fikirlərini xarici dildə izah etməyə vadar etməkdir. Onlar bu tapşırığı qrup şəklində də edə bilərlər;

3. Daha sonra hər bir qrup lövhəyə çıxaraq video haqqında öz fikirlərini auditoriyaya təqdim edirlər. Bu tapşırıq həm də tələbələrdə auditoriya qarşısında çıxış etmək üçün inam yaradır. Eyni zamanda onlar video haqqında fikirlərini xarici dildə təqdim etdiklərində onlarda danışıq bacarığı da inkişaf edir.

4. Sonuncu mərhələdə isə tələbələr videonu ikinci dəfə izləyirlər. Bu dəfə birinci dəfə etdikləri səhvi düzəldib, qrup üzvləriylə birgə müzakirələr apararaq öz nitqlərində dəyişiklik edirlər. [6].

Bəzən tələbələrin dil səviyyəsi videonu izləyərkən anlamağa icazə vermir. Çünki autentik videolarda natiqin sürəti kifayət qədərdir. Bu da aşağı dil səviyyəli tələbələrdə çətinlik törədir. Bunun üçün videoları tələbələrə təqdim edərkən alt yazıdan istifadə edə bilərik ki, onlar asanlıqda nitqi başa düşə bilsinlər. Ümumilikdə bu tapşırıq tələbələrin şifahi nitqinə və dinləmə bacarığının inkişafına yönəlmişdir.

İngilis dilinin tədrisində autentik materialların praktik tətbiqi üsulları

Xülasə

İngilis dilinin tədrisi prosesində iş vərəqlərindən, elektron materiallara qədər çoxlu pədaqoji vasitələr istifadə olunur. Bunlardan biri də autentik materiallardır. Autentik materiallar tədris məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan materiallardır. İngilis dilinin tədrisində autentik materiallardan praktik istifadə etdikdə tələbələr verilən tapşırıqda daha həvəslə iştirak etməyə və tapşırığı maksimum diqqət və konsentrasiya ilə yerinə yetirməyə çalışırlar. Müəllimlər ingilis dilini tədris edərkən daha yaxşı nəticə əldə etmək üçün autentik materialların praktik tətbiqinə geniş yer verməlidirlər. Çünki autentik materiallar dil öyrənmələrin xarici dilin içində olmasını təmin edir. Bildiyimiz kimi tapşırıqlar, tədqiqatlar və problemlər həmişə tələbələrin dil öyrənmə prosesinə cəlb olunmasının mərkəzində olmuşdur. Buna görə də müəllimlər tələbələrə yeni öyrəndikləri biliyi praktikaya tətbiq etmək üçün tapşırıqlar kompleksindən istifadə edirlər. Yaxşı tərtib edilmiş tapşırıq tələbələr üçün öyrəndiklərini təcrübə və tətbiq etmək imkanı verir. Düşünürük ki, mürəkkəb tapşırıqlar tələbələri öyrənməyə həvəsləndirə bilər. Təbii ki, dil biliyi səviyyəsini unutmamalıyıq.

Beləliklə, ingilis dilin tədrisi prosesində autentik materialların praktik tətbiqini həyata keçirən tapşırıqlar sistemini araşdırmağa çalışdıq. Göstərdik ki, autentik materiallardan istifadə edərək tələbələr necə və hansı şəraitdə öz dil bacarıqlarını inkişaf etdirə bilərlər.

**АЛИЕВА ТЮРКАН ЭТИБАР
МЕТОДИКА ПРАКТИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ
АУТЕНТИЧНЫХ МАТЕРИАЛОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ
ЯЗЫКУ**

РЕЗЮМЕ

В процессе обучения английскому языку используется множество педагогических инструментов: от рабочих листов до электронных материалов. Один из них – аутентичные материалы. Аутентичные материалы – это материалы, не предназначенные для образовательных целей. Когда аутентичные материалы используются практически при обучении английскому языку, студенты стараются с большим энтузиазмом участвовать в задании и выполнять задание с максимальным вниманием и концентрацией. Учителя должны уделять достаточно места практическому применению аутентичных материалов, чтобы добиться лучших результатов при обучении английскому языку. Хорошо составленное задание дает учащимся возможность практиковать и применять полученные знания. Мы считаем, что сложные задачи могут мотивировать учащихся к обучению. Конечно, не следует забывать об уровне знания языка. Потому что аутентичные материалы гарантируют, что изучающие язык изучают иностранный язык. Как мы знаем, задания, учеба и проблемы всегда были в центре внимания студентов при изучении языка. Поэтому преподаватели используют набор заданий, чтобы помочь учащимся применить вновь полученные знания на практике.

Таким образом, мы попытались исследовать систему заданий, реализующую практическое применение аутентичного материала в процессе обучения английскому языку. Мы показали, как и при каких условиях студенты могут развивать свои языковые навыки, используя аутентичные материалы.

**ALIYEVA TURKAN ETIBAR
METHODS OF PRACTICAL APPLICATION OF AUTHENTIC
MATERIALS IN TEACHING ENGLISH
SUMMARY**

In the process of teaching English, many pedagogical tools are used: from worksheets to electronic materials. One of them is authentic materials. Authentic materials are materials that are not intended for educational purposes. When authentic materials are used practically in teaching English, students try to participate in the task with more enthusiasm and complete the task with maximum attention and concentration. Teachers should devote enough space to the practical application of

authentic materials in order to achieve better results in teaching English. A well-designed assignment gives students the opportunity to practice and apply what they have learned. We believe that challenging tasks can motivate students to learn. Of course, we should not forget about the level of knowledge of the language. Because authentic materials ensure that language learners learn a foreign language. As we know, assignments, studies and problems have always been the focus of students' attention when learning a language. Therefore, teachers use a set of activities to help students put their newly acquired knowledge into practice. Thus, we tried to explore a system of tasks that implements the practical application of authentic material in the process of teaching English. We have shown how and under what conditions students can develop their language skills using authentic materials.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Qarayeva L. Orta məktəbdə xarici dilin tədrisində autentik materiallardan istifadə yolları. Magistrlik dissertasiyası. ADU. Bakı: 2019, s73.

2. Oura G. Authentic task-based materials: Bringing the real world into the classroom. Retrieved on September 20th, 2020. p67-68.

3. Merchi K. The use of authentic materials as a motivational strategy to develop learners' speaking proficiency. A dissertation submitted for a Master's degree in sciences of language. Biskra University. Biskra: 2013, 72p.

4. Молодой учёный. Меж дународный научный журнал. "Young Scientist". No 12 (146) / 2017.

İnternet resursları

5. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33306>

6. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33306>

7.

<https://ro.ecu.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=4899&context=ecuworks>

8. <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/skills/reading/a2-reading/a-restaurant-menu>

Rəyçi: ADU, pedaqoqika üzrə fəlsəfə doktoru Şükürova Fəridə Şahlar q.